

Suzanne van Norden
 Iedereen kan leren schrijven
 Contact: ikls@xs4all.nl

Leren werken met tekstbesprekingen in het basisonderwijs

1. Inleiding

Het schrijfonderwijs op Nederlandse basisscholen is lang verwaarloosd, onder invloed van een overheersende aandacht voor lezen, het ontbreken van toetsing van dit taal-domein en een tekortschietende opleiding van leerkrachten op dit punt. Schrijven is echter een onmisbaar onderdeel van geletterdheid. Het ondersteunt leesvaardigheid en stimuleert kennisopbouw in de zaakvakken. Veel leraren vinden schrijven belangrijk en willen graag beter worden in het geven van schrijflessen. Uit onderzoek blijkt dat ze vooral worstelen met het evalueren en reviseren van kinderteksten (zie: Figuur 1). Wanneer is een tekst goed? Wie bepaalt dat? Hoe help je kinderen in verschillende leeftijdsgroepen en fasen van ontwikkeling om hun teksten te verbeteren? Moet je dat wel doen? Hoe vind je er de tijd voor? In mijn workshop bespreek ik hoe de praktijk van tekstbesprekingen een antwoord op deze vragen kan geven. Ook denk ik graag met de deelnemers na over manieren om toekomstige leerkrachten op te leiden voor het begeleiden van tekstbesprekingen in alle groepen. Daarbij is de schrijfdidactiek die ik in mijn boeken beschrijf het uitgangspunt (de Lint & van Norden 2022; van Norden 2024).

Figuur 1 – Aandacht voor schrijffasen (Inspectie van het Onderwijs 2021).

2. Vormen van tekstbespreking

Tekstbesprekingen zijn een centrale werkvorm binnen de meeste vormen van schrijfdidactiek. Het gaat om het op verschillende manieren bespreken van eerste versies van kinderteksten. Dat valt vaak onder de noemer ‘reviseren’ of ‘feedback geven’. In taalmethodes kwamen tekstbesprekingen tot nu toe niet veel voor of werden ze overgeslagen. Het is nog steeds gebruikelijk dat leerkrachten eerste versies van kinderteksten innemen, nakijken, voorzien van commentaar en teruggeven aan de leerlingen, die daar dan doorgaans weinig mee doen. Feedback wordt soms tijdens het schrijven gegeven aan individuele leerlingen die vastlopen. Maar het werkt veel beter om samen met kinderen tekstversies te lezen en te bespreken, en om zulke besprekingen tot een gewoonte te maken in schrijflessen. Die werkzaamheid is ook door onderzoek bevestigd (Janssen & van Weijen 2017).

Tekstbesprekingen kunnen verschillende vormen aannemen en ook verschillen in duur en intensiteit. Het gaat niet om ‘verbeteren’; het gaat om ervaren wat jouw tekst te weegbrengt en daardoor gemotiveerd raken om er eventueel iets aan te veranderen. De essentie is dat hetgeen een kind schrijft, gelezen wordt door een betrokken, vriendelijke ‘*critical friend*’, in de vorm van een leraar of een medeleerling, die vragen stelt en suggesties doet. Dat kan op een simpele manier: in tweetallen of in de kring teksten voorlezen en vragen stellen over de inhoud. Het wordt nog productiever als een leerkracht eerst in de groep demonstreert hoe je over een tekst kunt praten, aan de hand van de schrijfpdracht en op basis van respect voor het eigenaarschap van de schrijver. Hierna kunnen tweetallen dit herhalen, met hulp van duidelijke instructies. Geleidelijk aan zullen ze dit steeds zelfstandiger kunnen.

3. Het draait om de schrijfpdracht, maar niet alleen

Tekstbesprekingen gaan niet om fouten verbeteren, maar om reflectie op de betekenis en de bedoeling van een tekst, en hoe taalkeuzes daarbij een rol spelen. Zelfs als het maar twee zinnen zijn, en ook als de tekst samengaat met een tekening, een tekst ‘doet’ iets. We kunnen bespreken wat dan precies en of dit ook is wat de tekst moet doen. Spelfouten, foute zinnen of gekke volgordes komen daarbij vanzelf ook naar boven. Ook met heel jonge kinderen kan je hierover praten. Wat zie je voor je en wat niet? Wat snap je niet helemaal? Wat zou je er nog meer over willen weten? Wat zou de tekst overzichtelijker kunnen maken? Zulke vragen zijn aan de orde bij tekstbesprekingen, of het nu gaat om een vertellende tekst over een eigen ervaring, een feitelijke tekst over een kennisonderwerp of een meningstekst over een kwestie. Het spreekt vanzelf dat de schrijfpdracht daarbij het uitgangspunt is. Wat wilden we ook weer schrijven? Waaraan moest deze tekst ook alweer voldoen? Hoe preciezer de schrijfpdracht geformuleerd is, hoe effectiever een tekstbespreking wordt. De afgesproken criteria voor de tekst zorgen voor een focus en voorkomen dat de bespreking alle kanten opwaait.

Maar er is meer dan de opdracht. Het gaat evenzeer om wat een schrijvend kind denkt, voelt en te zeggen heeft. Als leerkrachten zichzelf aanleren hier steeds vriendelijk naar te vragen, zal dit bijdragen aan het zelfvertrouwen van kinderen op schrijfgebied.

4. De rol van leerkrachten bij tekstbesprekingen

Tekstbesprekingen organiseren en begeleiden kun je als leerkracht niet zomaar (zie blog van Norden 2024). Het zijn interactieve, en daarmee ook altijd onvoorspelbare lessen, waarin je moet weten waar je naartoe wilt en toch genoeg ruimte moet geven aan inbreng van kinderen. Wat moet een leerkracht hiervoor doen en kunnen?

Een eerste vereiste is dat je een goede, concrete schrijfopdracht ontwerpt, over een voldoende bekend en besproken onderwerp, met een concreet schrijfdoel en enkele (goed gedemonstreerde) criteria waaraan de tekst moet voldoen. Kennis over de kenmerken van verschillende genres kan leerkrachten daarbij helpen (de Lint & van Norden 2022). Ten tweede moet een leerkracht in staat zijn om klassikaal, hardop denkend, aan een groep te demonstreren hoe je over een tekst kunt nadenken en eraan kunt sleutelen. Daarbij gaat het nooit om vastliggende criteria die altijd gelden, maar om het exploreren van mogelijkheden. Binnen de grenzen van het genre en de schrijfopdracht zijn altijd verschillende keuzes mogelijk bij het schrijven.

Een derde vereiste is dat een leerkracht ruimte geeft aan vragen van medeleerlingen over de vorm en de inhoud van een tekst, en aan hun suggesties voor de schrijver. De leerkracht mag hierbij sturen, maar niet dwingen. Vanuit een grotere ervaring met teksten kan hij of zij laten zien welke mogelijkheden nog niet genoemd zijn door de kinderen zelf, en deze voorleggen aan de schrijver.

Ten vierde moet een leerkracht goed nadenken over het indelen van groepjes en tweetallen voor het zelfstandig werken aan de bespreking van eigen teksten, en hiervoor een duidelijke instructie kunnen geven. Een dergelijke samenwerking blijkt een sterk positief effect te hebben op de schrijfproducten van leerlingen, mits de samenwerking een specifiek doel heeft en goed gestructureerd is (Janssen & van Weijen 2017).

Ten slotte is gevoeligheid nodig voor de denk- en gevoelswereld van de kinderen. Een tekst blijft een persoonlijke uiting, die niet mag worden toegeëigend door de leerkracht of door medeleerlingen. In een groep die gewend is te werken met tekstbesprekingen kijkt de leerkracht tijdens het klassikale deel veel naar de schrijver van een tekst, om te checken wat die denkt, voelt en vindt.

5. Studenten opleiden tot goede schrijfleerkrachten

Tekstbesprekingen zijn geen gemakkelijke, maar wel heel leuke en effectieve lessen. Het zou mooi zijn als de lerarenopleidingen zich buigen over de vraag hoe ze studenten hierop kunnen voorbereiden. Daarvoor is het nodig om er praktijkvoorbeelden van te

zien, er in de praktijk zelf mee te oefenen en hierop te reflecteren met mentoren en medestudenten. Daarnaast is het belangrijk om inzicht te krijgen in de achterliggende visie en om de benodigde kennis over teksten en schrijfdidactiek te verwerven. Dat zal alleen mogelijk worden als schrijven een serieuzere plek krijgt in het opleidingscurriculum.

Referenties

- De Lint, P. & S. van Norden (2022). *Wat een goede tekst! Gids voor schrijven in tien genres in het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom.
- Inspectie van het Onderwijs (2021). 'Peil. Schrijfvaardigheid. Einde (speciaal) basisonderwijs 2018-2019'. Online raadpleegbaar op: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/themarapporten/2021/03/04/peil.schrijfvaardigheid-einde-speciaal-basisonderwijs>.
- Janssen, T. & D. van Weijen (2017). 'Effectief schrijfonderwijs op de basisschool. Een didactisch kader ten behoeve van landelijk peilingsonderzoek'. Amsterdam/Den Haag: Universiteit van Amsterdam en NRO.
- Van Norden, S. (2024). *Iedereen kan leren schrijven. Schrijfplezier en schrijfvaardigheid in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Van Norden, S. (2024). 'Valkuilen bij tekstbesprekingen'. Online raadpleegbaar op: <https://iedereenkanlerenschrijven.nl/2024/03/28/valkuilen-bij-tekstbesprekingen>.